

Misterija prave ljubavi

Zašto se većina veza uskoro raspada pa i ako se održi pod formom braka, a oni koji su delovali kao smrtno zaljubljeni, sada smrtno jedan drugoga mrze?

Ono što veže dve osobe koje se zabavljaju, najčešće, na žalost, jeste politika a ne ljubav. Savremena veza je najčešće utemeljena na motivima međusobnog psihološkog, emotivnog i seksualnog iskorišćavanja, i ona se lako raspada kada naiđu teža životna iskušenja.

Da podsvesno znaju da njihova veza nije utemeljena na ispravnim motivima, vidi se kada takve osobe kažu "Neću da se zabavljam sa njim, on mi je prijatelj, jer ne želim da pokvarim prijateljstvo" Ili se vidi kada posle deset godina zabavljanja dve osobe konačne odluče da krenu u brak i posle par meseci se razvedu.

U vreme protestantske reformacije, ljudi su znali da ako neko ulazi u vezu, bez spremnosti da za tu osobu živi (što se tada izražava bračnim zavetom) da takva veza nije utemeljena na temelju prave ljubavi. Godine 1835. Aleksis De Tokvil u svom delu "Demokratija u Americi" otkriva kako su mlade Amerikanke toga vremena gledale na to kada im neko ponudi zabavljanje, a bez braka:

"Tada nema devojke koja ne veruje da ne može postati supruga čoveku koji je voli; i zato su sva kršenja morala pre braka veoma retka. Jer, ma koliko strasti bile naivne, žena teško može da ubedi sebe da je muškarac voli kada je on sasvim slobodan da se njome oženi, a ipak odbija da to učini." (Aleksis De Tokvil, Demokratija u Americi, 1835. god)

Da objasnim primerom na čemu je sazidan temelj savremene veze:

Znate li za one vakuum držače za peškire kojima se oni drže zakačenim za zid, kao ovi na slici što su?

Zamislite dva takva držača priljubljena jedan uz drugoga, a čvrsto ih drži međusobno spojenim unutrašnji vakuum. Eto, to je klasična veza između dva pola. Drži ih snažno unutrašnje nezadovoljstvo - duhovni vakum - priljubljene jedan uz drugoga.

Taj vakuum se održava stalnim međusobnim opterećivanjem, neumerenim željama i perverznošću koja dolazi na red kada se svi drugi temelji veze iscrpe.

To je sebična, politička veza, koja će da pukne, čim je neki stres poremeti.

Unutrašnje nezadovoljstvo ili drugim rečima, duhovna ispraznost, koje je temelj takve ropske vezanosti može lako da postane temelj sukoba kada se to nezadovoljstvo duha manifestuje jedan ka drugome kroz mržnju i agresiju.

Kako se to dešava?

Unutrašnje nezadovoljstvo nas opterećuje predstavom o sopstvenoj vrednosti i veličini koja nam je važnija od realnih potreba našeg partnera. To ropstvo predstavi nas čini gordim i samim tim uvredljivim. Iz gordosti nam je mrsko da služimo drugome. I zato, vrlo lako može partner da uvredi našu gordost, da nas ispuni mržnjom. Tada naša veza puca kao kada se malo nesimetrično pomere ona dva vakuum držača.

Takođe, unutrašnje nezadovoljstvo nas opterećuje osećanjima, pa su nam osećanja koja nam izaziva partner važnija od njega samog. To ropstvo osećanjima se zove sebičnost i ono nas čini ranjivim. Sebičnost nas stalno čini opterećenim dokazima ljubavi od strane našeg partnera. I zato partner može vrlo lako da nas emotivno rani, i da nas ispuni depresivnim osećanjima.

Kada smo pokrenuti sebičnošću, tada više volimo osećanja koja nam izaziva voljena osoba, nego samu njenu ličnost, pa ćemo biti skloni da je prevarimo sa drugom osobom ako nam druga više pruža osećanja kojima smo opterećeni u pokušaju da njima ugušimo svest o sopstvenoj duhovnoj ispraznosti.

Ko ne pobedi gordost, osećaće se uvređeno i poniženo od strane postupaka svog partnera i takva veza će se lako raspasti jer nije izgradio krotost i poniznost. Ko ne pobedi sebičnost, osećaće se ranjeno postupcima svog partnera jer nije izgradio samopožrtvovanost i imaće iskušenje da partnera ostavi ili da ga prevari.

Prava ljubav je kada živimo jedan za drugoga, kada drugome služimo i dajemo, a primamo od Boga koji živi u našem srcu. Takva veza je nastavak i nadogradnja pravog prijateljstva kroz odluku (zavet) da ćemo živeti jedan za drugoga, zavet koji mi donosimo svojim htenjem, a ne donose ga naša osećanja umesto nas samih.

Takva veza se izgrađuje čišćenjem srca od gordosti i sebičnosti. Tamo gde savremena veza doživljava krizu kada međusobna gordost i sebičnost bivaju osujećeni, ova uzvišena veza se izgrađuje umiranjem gordosti i sebičnosti. Dakle, veza koja je utemeljena na pravoj ljubavi jeste veza svakodnevnog iskustva pobede nad sobom, poniznog služenja drugome i samoodricanja. Takva veza je crkva u malom, i zato što je njen temelj Gospod, a ne mrak nezadovoljstva, takvu vezu ni vrata paklena neće nadvladati.

Brak između prosvećenih i neprosvećenih naroda

Aleksis De Tokvil je Francus koji je 1831. godine posetio Ameriku u vreme njenog najvećeg prosperiteta i na osnovu onoga što je zapazio, napisao je epohalno delo "Demokratija u Americi" gde opisuje razliku između prosvećenog duha Amerikanaca i neprosvećenog duha svog francuskog naroda, što se može primeniti uopšte na tadašnju opštu razliku između protestantskih i katoličkih naroda. U sledećim rečima on otkriva razliku u funkcionisanju braka:

"Naši su dedovi (u Francuskoj) stvorili jedno čudno mišljenje o braku. Kako su приметили da je onaj mali broj brakova iz naklonosti koliko ih je bivalo u njihovo vreme imao gotovo uvek koban ishod, odlučno su po tome zaključili da je u tome vrlo opasno slušati svoje srce. Slučaj im se činio vidovitiji nego izbor.

Nije, međutim, teško bilo videti da primeri koji su im bili pred očima ništa ne dokazuju. Prvo ću napomenuti da demokratski narodi, kad ženi daju pravo da slobodno bira muža, postaraju se unapred da joj pruže onakvu prosvetljenost i snagu volje kakve mogu biti nužne za takav izbor; a sva ta obezbeđenja nedostaju devojkama koje, u aristokratskim narodima, krišom izmaknu očevoj vlasti da bi se bacile u zagrljaj čoveka koga joj nisu dali ni vremena da upozna ni sposobnosti da proceni. Ne treba se onda iznenaditi što se one loše služe svojim slobodnim sudom kad ga prvi put koriste, niti što padaju u tako bolne zablude kad, nemajući demokratsko vaspitanje, hoće u udaji da se drže demokratskih običaja. ...

Amerika je zasigurno ona zemlja gde se bračna veza poštuje najviše na svetu i gde se stvorilo najviše i najispravnije shvatanje bračne sreće. ... Mada se putnici koji su proputovali Severnu Ameriku razilaze u više tačaka, svi se slažu u zapažanju da je moralno vladanje onde neizmerno strože nego igde. ... U zemljama gde žena uvek slobodno bira muža i gde ju je vaspitanje osposobilo da dobro izabere, javno mnjenje je neumoljivo za njene grehe.

Očevidno je da su Amerikanci u tom pogledu veoma prevazišli svoje pretke Engleze. Površan pogled na te dve nacije dovoljan je da se to pokaže. U Engleskoj, kao i po svim drugim zemljama Evrope, loš uticaj javnosti stalno iskušava ženske slabosti. Često slušamo kako se filozofi i državnici žale da moral nije dovoljno ispravan, a i po književnosti se to svakodnevno sluti. U Americi sve knjige, ne izuzimajući ni romane, pretpostavljaju da je žena čedna, i niko ne priča o ljubavnim pustolovinama. ...

Lako je uveriti se u tu istinu ako se prouče razne evropske književnosti. Kad Evropljanin hoće u fikciji da opiše jednu od onakvih velikih katastrofa u braku kakve se tako često viđaju među nama, postara se da unapred pobudi čitaočevo sažaljenje time što mu pruža neskladne ili prinudne supružnike. Mada je dugotrajna tolerantnost odavno olabavila naš moral on bi teško uspeo da saosećamo sa nesrećom tih ličnosti kad ne bi prvo izneo opravdanje za njihove grehe. To lukavstvo obično uspeva. Svakodnevni prizori kojima smo svedoci odavno nas već pripremaju za praštanje. Kod američkih pisaca takvo opravdanje ne bi moglo biti uverljivo za njihove čitaoce; njihovi običaji i zakoni to onemogućavaju, pa pošto se ne mogu nadati da će raspusnost biti dopadljiva, ti pisci je i ne prikazuju. Delom i tom razlogu treba pripisati što se mali broj romana objavljuje u Sjedinjenim državama. ...

Tada nema devojke koja ne veruje da ne može postati supruga čoveku koji je voli; i zato su sva kršenja morala pre braka veoma retka. Jer, ma koliko strasti bile naivne, žena teško može da ubedi sebe da je muškarac voli kada je on sasvim slobodan da se njome oženi, a ipak odbija da to učini.

Ta velika moralna čistota Amerikanaca bez sumnje potiče delom od zemlje, od rase, od religije. U skoro svim protestantskim nacijama devojke su neizmerno samostalnije u svojim postupcima nego kod katoličkih naroda. ... Još mnogo pre no što mlada Amerikanka doraste za udaju, počnu je malo pomalo oslobađati majčinog starateljstva; nije se još sasvim ni zadevojčila, a već misli svojom glavom, govori slobodno i radi po svome; pred njom je nepresiano vidljiv veiki prizor sveta; daleko od toga da bi joj ga prikrivali, svakodnevno joj ga otkrivaju pred očima i uče je da ga posmatra čvrstim i spokojnim pogledom. Tako joj se ubrzo otkrivaju opasnosti i poroci koji postoje u društvu; ona ih vidi jasno, sudi o njima bez iluzija i suočava se s njima bez bojazni; ... Kad dođe vreme da izabere sebi muža, taj hladni i strogi razum, koji je slobodno posmatranje sveta uputilo i učvrstilo, upozorava Amerikanku da je lakomislen i nezavisan duh u braku povod većitog nemira, a ne zadovoljstva, da devojačke zabave ne mogu postati razonode udate

žene i da su za ženu izvori sreće u porodičnom domu." (Aleksis De Tokvil, Demokratija u Americi, 1835. god)

Pokušaj da se prosperitet objasni rasističkim teorijama umesto prosvetiteljstvom

Umesto da se sačuva uverenje da je prosperitet zapadne civilizacije plod reformacije, krajem XIX veka počela su da se formiraju rasistička uverenja koja napredak zapadne civilizacije objašnjavaju navodnim prirodnim preimućtvom arijevske rase nad drugim rasama.

Naime, zemlje pretežno nordijskog porekla, pokazivale su znatno niži nivo svih vrsta zločina u odnosu na druge zemlje. Poštenje njihovih stanovnika bilo je toliko visoko da su se često proizvodi prodavali bez prodavaca na poverenje mušterijama da će im uredno ostaviti novac.

Visoka svest svakog pojedinca o sopstvenoj odgovornosti formirala je antiautoritaran duh i sprečila formiranje diktatura koje su druge narode držali pod jakom kontrolom da bi ih sačuvali od anarhije unutrašnjih sukoba i krvoprolića.

Interesantno je ovo zapažanje iz 1835. godine francuskog istoričara Aleksisa De Tokvila o naravi kao glavnom faktoru zbog kojeg angloamerikanci uspevaju da formiraju uspešan demokratski sistem, za razliku od latino-američkih:

"Zakoni i naravi Angloamerikanaca jesu, dakle, onaj osoben razlog njihove veličine i prevashodni uzrok koji tražim. Osobito naravi, dakle, čine Amerikance u Sjedinjenim Državama, jedine među svim Amerikancima podobnim da prihvate vlast demokratije; usled naravi takođe, pojedine angloameričke demokratije manje su ili više sređene i napredne. ... Kod drugih naroda Amerike zapažam iste uslove za prosperitet kao kod Angloamerikanaca, osim njihovih zakona i naravi; a ti su narodi bedni. ... Ali u kojem se delu sveta mogu naći plodnije pustinje, veće reke, neiscrpnija a nenačeta

bogatstva nego u Južnoj Americi? Međutim, Južna Amerika ne može da podnese demokratiju. Da je za sreću narodima dovoljno da se nastane negde na kraju sveta i da mogu po volji da se šire po nenastanjenim predelima, američki Španjolci ne bi se mogli požaliti na sudbinu. Pa i kad ne bi uživali istu sreću kao stanovnici Sjedinjenih Država, bar bi evropski narodi morali da im zavide. Nema, međutim, na svetu bednijih nacija nego što su južnoameričke. ... Španjolci i Portugalci osnovali su u Južnoj Americi velike naseobine koje su, otada, postale carstva. Građanski rat i despotizam pustoše danas po tim ogromnim oblastima. Rast stanovništva se zaustavio, a mali broj ljudi koji onde živi, obuzet brigom da se odbrani, jedva oseća potrebu da poboljša svoju sudbinu. ... Čudimo se videći kako se nove nacije Južne Amerike već četvrt veka batrgaju u revolucijama koje neprestano ponovo izbijaju i svaki dan očekujemo da vidimo da su se vratile u ono što se naziva njihovim prirodnim stanjem. ...

Želeći da uspostave federativni sistem, Meksikanci su uzeli kao uzor i gotovo potpuno preslikali savezni ustav svojih suseda Angloamerikanaca. Ali prenoseći kod sebe slovo zakona, nisu mogli istovremeno da prenesu i duh koji mu uliva život. Desilo se, dakle, da su se neprestano zapetljavali u mehanizmu svoje dvostruke vlasti. Suverenitet njihovih pojedinačnih država i suverenitet unije, prevazilazeći delokrug koji im je obeležio ustav, svakodnevno su zadirali jedan u drugi. I sada još, Meksiko bez prestanka zapada iz anarhije u vojni despotizam, i iz vojnog despotizma u anarhiju. ...

U Evropi se, znači, preuveličava uticaj koji geografski položaj zemlje ima na trajnost demokratskih institucija. Suviše se značaja pridaje zakonima, odviše malo naravima. Sva ta tri uzroka doprinose nesumnjivo uređenju američke demokratije i upravljanju njome; ali ako bi ih trebalo razvrstati, rekao bih da geografski uzroci doprinose tome manje nego zakoni, a zakoni manje nego naravi. Ubeđen sam da ni najpovoljniji položaj ni najbolji zakoni ne mogu održati neki ustav uprkos naravima, dok naravi mogu ipak da

iskoriste i najnepovoljniji položaj i najlošije zakone." (Aleksis de Tokvil, Demokracija u Americi, 1835. godina)

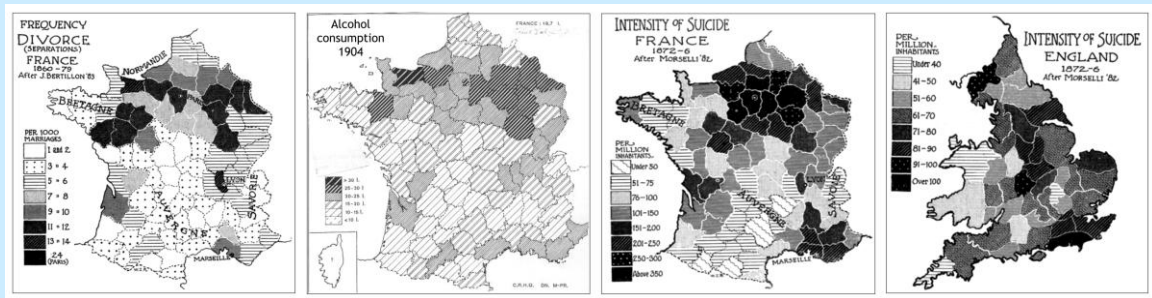
Bilo je očigledno da narodi koji su prošli proces reformacije i prosvetiteljstva pokazuju preimućstvo u svim sferama života u odnosu na druge narode. A kako je mnoštvo krenulo da odbacuje svest da je uzvišen karakter plod borbe čoveka sa sobom i sopstvenim slabostima, postajalo je sve popularnije rasističko objašnjenje po kome je uzvišen karakter plod genetskog nasleđa.

Na primer, William McDougall, profesor psihologije na Harvard koledžu, 1921. godine objavljuje delo "Is America Safe for Democracy?" gde iznosi primere kako Englezi imaju veći uticaj u svetu u odnosu na Francuze, iako su Francuzi u povoljnijim klimatskim uslovima nego Englezi. Ali on veću moć Engleza u svetu objašnjava time što Englezi imaju veće nordijsko poreklo, nego Francuzi, pa im navodno nordijski karakter daje takvu moć uticaja. Na osnovu boje kose i oblika lobanje zaključilo se da su Englezi 60 do 70% nordidi, a da kod Francuza najviše ima alpida - 40%, zatim mediteranaca - 35%, a nordida svega 25% stanovništva.

Od kada je razvod braka bio legalan, u Engleskoj i Velsu je za 25 godina, od 1858. do 1883. bilo 4836 razvoda brakova, dok je u Francuskoj u samo jednoj 1887. godini bilo čak oko 5000 razvoda. Stabilan brak kod Engleza i ostalih germanskih naroda, a visok nivo razvoda kod Francuza, pružao je rasistima još jedan dokaz za navodnu superiornost nordijske rase.

Međutim, jedno otkriće je izazivalo zbunjenost antropologa rasista. Severoistočne pokrajine Francuske koje odlikuje visok procenat stanovništva nordijskog porekla (i po antropološkim posebnostima i po istorijskom poreklu), pokazale su krajem XIX i početkom XX veka veći broj razvoda brakova, viši nivo alkoholizma i veći broj samoubistava nego i jedna druga francuska pokrajina. U tim karakteristikama, nordidi na području Francuske pokazivali su veće slabosti od bilo koje druge rase.

Zapravo, te slabosti su bile izraz prirodnih sklonosti nordida bez odrastanja njihove ličnosti, jer Francuzi nisu iskusili proces reformacije i prosvetiteljstva kakav su prošle okolne pretežno nordijske zemlje. Zato se nivo razvoda brakova, alkoholizma i samoubistava u nordijskim pokrajinama Francuske u drugoj polovini XIX veka u velikoj meri poklapa sa nivoom razvoda brakova, alkoholizma i samoubistava u savremenom nordijskom svetu, koji je, odbacivši duh prosvetiteljstva, dospao u isto stanje neprosvećenosti i nezrelosti koji su odlikovali Francuze pre jednog veka.

Isto tako, ako bismo analizirali nordijske zemlje pre vremena reformacije i prosvetiteljstva, videli bismo kod njih one iste rđave sklonosti koje su rasisti pre jednog veka videli kao obeležje nearijevskih naroda, što nam pokazuje da su uzvišeni atributi arijeveske rase zapravo atributi prosvećenosti Evrope novog veka, koji stoje do čovekovog sazrevanja ličnosti a ne do genetskog nasleđa.

Ključni dokaz da uzvišen mentalitet nije plod genetskog porekla, već uticaja reformacije vidimo u delu Maksa Vebera gde on navodi razlike između ljudi koji žive u istom gradu Badenu i koji se bave istim zanimanjima, ali se razlikuju po verskim ubeđenjima. Religija može, u zavisnosti od svog sadržaja da ljude učini svesnim svoje odgovornosti i da ih tako navede na sazrevanje ličnosti, a može da ih oslobodi od lične odgovornosti i načini zavisnicima autoritarnog sistema koji misli i odlučuje umesto njih samih.

Maks Veber (1864-1920) je pokušavao da objasni zašto je protestante toga vremena je odlikovala izražena produktivnost rada

bez obzira da li su primali visoke ili niske nadnice, a katolike niska produktivnost koja je bila još niža ako su bili slabo plaćeni. Dok su prvi pokazivali kreativnost u radu, drugi su bili rigidni i površni u radu. Dok su prvi smatrali da je greh trošiti zarađen kapital na užitak, pa im se tako umnožavao kapital, drugi su ga ili trošili na užitak ili škrtarili stavljajući ga u slamaricu, tako da su ga mnogo manje ulagali u razvoj proizvodnje. Rezultat je bio da su prvi mnogo bili na svakom planu napredniji u odnosu na druge.

Maks Veber je imao na raspolaganju fakte kako je godine 1895. u Badenu prikupljen porez na kapital iznosio na svakih 1000 protestanata 954.060 maraka, a na svakih 1000 katolika 589.000 maraka.

Međutim, Maks Veber nije razumeo prirodu tadašnjeg protestantskog prosperiteta. Mislio je da je taj prosperitet posledica kalvinističke doktrine o radu, jer su kalvinisti vrlo studiozno objasnili i utkali u svoje učenje da uspešnost rada jeste prirodan produkt čovekovog duhovnog iskustva i zato dokaz njegovog posvećenja.

Ali Maks Veber je shvatao kalvinističku doktrinu o radu kao da je ona odgovorna za prosperitet protestanata, jer je mislio da ona promoviše protestantsku radnu etiku kao kakvu kulturnu vrednost kod protestanata. Drugim rečima, on je smatrao da su protestanti vredni u radu a skromni u potrošnji zarađenog novca, zato što su tome naučeni svojom dotkrinom, a ne kao plod sazrevanja njihove ličnosti. Međutim, i komunizam je imao ideologiju “svakom (da prima) prema potrebama, svako (da pruža) prema mogućnostima” pa promovisanje tog načela nije imalo nikakvog efekta na formiranje radne etike i skromnosti u potrošnji dobara kod komunističkih naroda. Razlog je činjenica da ljude ne pokreću kulturne vrednosti, već motivi ponašanja.

Dokaz da su produkti prosvećenosti i nezavisni od promovisanih kulturnih vrednosti vidimo u analizi jednog krupnog propusta koji je Maks Veber napravio u svom istraživanju - stanovnici grada Badena

nisu pripadali kalvinistima već luteranima, dakle, jednoj drugoj grani protestanata koja nije imala doktrinu o radu.

Dakle, radna etika i skromnost u potrošnji zarađenog novca nisu kod protestanata bili posledica promovisanja kakvih kulturnih vrednosti, već plod njihove prosvetljenosti, produkt odrastanja ličnosti, gde su se ljudi borili protiv hedonizma kao protiv greha i gde je motiv ljubavi spontano proizvodio duh vrednoće i kreativnosti u radu.

Protestantizam je svojim učenjem ljude čuvao od njihove neodgovornosti i navodio ih na odrastanje ličnosti, jer je ukoravao osnovne elemente neodgovornog bivstvovanja. Ovo su elementi svake životne filozofije, ideologije i religije koja čoveka oslobađa od životne odgovornosti:

- 1) Loša motivacija kao pokretač na dobra dela: pobuđivanje fanatičnih motiva krivice, sebičnog sentimenta, ponositosti.
- 2) Površna pravila koja navode čoveka da se bori protiv simptoma loših motiva u postupcima i osećanjima, a da nije svestan potrebe za reformom pokretačkih motiva. Ljudi će da se pokaju što su rekli ružnu reč ili učinili loše delo, a ne kaju se za same loše motive iz kojih to čine, jer tih motiva nisu ni svesni.
- 3) Mehanizmi psihološke satisfakcije kojom čovek umiruje svoju nečistu savest dok i dalje biva pokrenut lošim motivima. Ti mehanizmi mogu biti tehnike opijanja, bavljenje tuđim slabostima da bi se sam osećao bolje, rituali i dobra dela kojima čovek pokušava da se iskupi za svoju krivicu, itd. Zahvaljujući njima čovek se oseća pravednim i kada greši.
- 4) Oslobađanje od razumnog preispitivanja svojih motiva i postupaka da ne bi postao svestan prethodne tri zabljudе, tako što se čovek oslanja na svoja osećanja, autoritete i slepa pravila, umesto da sam razumno ispituje smisao svojih postupaka i kvalitet pokretačkih motiva.

Učenje protestantizma donosilo je plodove prosvetećenosti zato što je utemeljeno na Svetom pismu kritikovalo sva pomenuta četiri elementa ljudske neodgovornosti:

1) Sveto pismo ukorava svaku revnost koja nije plod ljubavi, već je plod straha, ponositosti i koristoljublja. Žrtva nije dovoljna, ako nije pokrenuta ljubavlju: “I ako razdam sve imanje svoje, i ako predam telo svoje da se sažeže, a ljubavi nemam, ništa mi ne pomaže.” (1.Korinćanima 13,3) Dobrota iz ponositosti je greh: “Pazite da pravdu svoju ne činite pred ljudima da vas oni vide; inače plate nemate od Oca svojega koji je na nebesima.” (Matej 6,1) Dobrota iz gordosti je greh: “A ti kad daješ milostinju, da ne zna levica tvoja šta čini desnica tvoja.” (Matej 6,3) Strah kao motiv je greh: “Strah kojim me se boje zapovest je ljudska kojoj su naučeni.” “U ljubavi nema straha, nego savršena ljubav izgoni strah napolje; jer je u strahu mučenje, a ko se boji nije se usavršio u ljubavi.” “Jer nam Bog ne daje duha straha, nego sile i ljubavi i čistote.” (Isaija 29,13; 1.Jovanova 4,18; 2.Timotiju 1,7)

2) Sveto pismo svojim moralnim zakonom definiše vrlo strogo motive ljudskog srca, praveći jasnu razliku između prave ljubavi i grešnih motiva, dok u čovekove ruke stavlja kao njegovu ličnu odgovornost da na osnovu sopstvenog razuma sam prosuđuje kako treba da se ponaša, jer podrazumeva da ako je srce ispravno, da iz njega ne može proizlaziti zlo delo. Površne moralne zahteve koji ne gledaju na motive srca, već čoveka zadovoljavaju držanjem formalnih pravila ponašanja koja su sama sebi cilj, Sveto pismo kritikuje nazivajući ih pojmom ljudskih a ne Božjih zapovesti. Na taj način Sveto pismo urazumljuje čoveka da može da se pokaje za svoje grehe u korenu, a ne samo simptomatski.

3) Pokušaje traženja psihološke satisfakcije za sopstvenu nečistu savest u religioznim ritualima, žrtvama, slikama, kipovima i dobrim delima, Sveto pismo kritikuje sa mnoštvom saveta, upozorenja i zabrana. Osoba koja se zaista kaje za svoje grehe, imaće mir od samog Boga i neće imati potrebe da ostvaruje dodatni mir raznim tehnikama.

4) Sveto pismo upozorava čoveka na opasnost da se odrekne odgovornosti razumnog preispitivanja, i da se osloni na svoja osećanja, slepo držanje pravila i na duhovne autoritete koji misle umesto njega samog. “Lud veruje svašta, a pametan pazi na svoje korake.” “Razum će te čuvati izbjavljajući te od zla puta” (Priče 14,15; 2,11-1) “Srce je prevarno više svega i opako: ko će ga poznati?” “Ko se uzda u svoje srce, bezuman je; a ko hodi mudro, izbaviće se.” “Bezumniku nije mio razum nego da se javlja srce njegovo.” (Jeremija 17,9; Priče 28,26; 18,2) “A vi se ne zovite ravi; jer je u vas jedan ravi Hristos, a vi ste svi braća. I ocem ne zovite nikoga na zemlji; jer je u vas jedan otac koji je na nebesima. Niti se zovite učitelji; jer je u vas jedan učitelj Hristos. A najveći između vas da vam bude sluga...” “Da je proklet čovek koji se uzda u čoveka.” “Kupljeni ste skupo, ne budite robovi ljudima.” (Matej 23,8-11; Priče 17,5; 1 Korinćanima 7,23)

* * *

Objašnjenje razlike između prosvetećenosti i manipulacije pogledaj u ovom kratkom radu:

http://enlite.org/milos/Prosvecenost_ili_manipulacija.pdf